

Микола Кордон

Законодавча база відносин Україна – НАТО

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

Ще 1993 року Верховна Рада затвердила „Основні напрями зовнішньої політики України”. В них визначено, що з огляду на кардинальні зміни після розпаду СРСР проголошений у Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року „намір стати в майбутньому нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до нових умов і не може вважатися перешкодою її повномасштабної участі у загальноєвропейській структурі безпеки”. Таку структуру безпеки, як наголошено в „Основних напрямках”, належить створити „на базі існуючих міжнародних інститутів”, зокрема НАТО. А „повне членство України в такій структурі створюватиме необхідні зовнішні гарантії її національної безпеки”.

Іншої ухвали Верховної Ради, яка б визначала засади зовнішньої політики держави, донині не існує. Ця постанова цілком відповідає Конституції України, де в пункті п'ятому статті 85 записано, що до повноважень Верховної Ради України належить “визначення засад внутрішньої й зовнішньої політики країни”.

В Конституції України (стаття 17) згадується тільки одна з ознак нейтралітету. Це – заборона на розміщення на території України іноземних військових баз. Хоча пункт 14 “Прикінцевих положень” допускає використання існуючих військових баз для тимчасового перебування іноземних військових формувань, тим самим спростовуючи цю ознаку нейтралітету.

Відносини між Україною та НАТО набули якісно нового рівня і характеру, коли у 1997 році в рамках саміту глав держав та урядів НАТО у Мадриді була підписана Хартія про Особливе партнерство між Україною та НАТО. Ця Хартія є основоположним документом, що визначає відносини між Альянсом і Україною. Тоді Україна вперше задекларувала свій намір прискорити

інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур. Відмова від цього об'єктивно створила б для України загрозу опинитися на периферії європейських інтеграційних процесів. Такі процеси спрямовуються на розбудову мирної і стабільної Європи. В Хартії визначається, що незалежна, демократична та стабільна Україна є одним з ключових факторів забезпечення стабільності в Центрально-Східній Європі, та на континенті в цілому, а також відзначено, що держави-члени НАТО продовжуватимуть підтримувати суверенітет та незалежність України, її територіальну цілісність та її статус без'ядерної держави, як ключові фактори стабільності та безпеки в Центрально-Східній Європі та на континенті в цілому.

У листопаді 2002 року з метою поглиблення та розширення відносин Україна-НАТО у Празі був підписаний План дій Україна-НАТО, який має на меті сприяти реформаторським зусиллям України.

План дій від 2002 року створює стратегічні рамки для проведення поглиблених консультацій з політичних, економічних та оборонних питань і визначає стратегічні цілі та пріоритети на шляху до цілковитої інтеграції України до євроатлантичних структур безпеки. Ці стратегічні цілі та пріоритети України такі:

- вдосконалення законодавства задля зміцнення демократії та верховенства права;
- забезпечення свободи думки і слова;
- побудова соціально-ринкової економіки;
- створення умов для формування середнього класу;
- посилення енергетичної безпеки;
- розвиток партнерських відносин у сфері науки і технологій;
- поглиблення співпраці задля спільної боротьби з міжнародним тероризмом, поширенням зброї масового знищення і відмиванням грошей;
- реформування Збройних Сил і посилення цивільного контролю над ними.

Цей документ ґрунтується на Хартії від 1997 року, яка залишається основоположним документом, що регламентує відносини і у якому викладені спільно узгоджені принципи і цілі, охоплюючи політичні, економічні, інформаційні, безпекові, оборонні та військові питання, захист і безпеку інформації та правові аспекти. З метою забезпечення виконання цілей, окреслених у Плані дій Україна – НАТО в 2002 році, щорічно, починаючи від 2003 року, розробляються Цільові плани, у яких Україна визначає свої цілі стосовно заходів, які вона планує провести, як внутрішньо, так і у співпраці з НАТО. Двічі на рік проходять підсумкові засідання, а щорічно - укладається звіт із аналізом успіху виконання документа. Розробка та виконання цих документів є результатом спільної праці Ради національної безпеки і оборони на чолі з Президентом України, Міністерства оборони, Міністерства закордонних справ, інших центральних органів державної влади. Головними результатами виконання завдань Цільового плану у 2005 році стали розробка Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006-2011 роки, реформування Головної інспекції Міністерства оборони України, створення Громадської колегії при Міністерстві оборони України та інші. План дій Україна – НАТО та Цільовий план на кожний рік саме і є тими спонукальними та регламентуючими документами, які сприяють досягненню стандартів НАТО та готують країну до вступу в Альянс. Україна сама визначає, в яких заходах вона прагне брати участь спільно з НАТО, а також що вона бажає робити самостійно.

Важливим етапом у відносинах України з Альянсом стало прийняття Радою національної безпеки і оборони України 23 травня 2002 року політичного рішення щодо набуття Україною у перспективі повноправного членства в НАТО.

В рішенні Ради наголошується, що „Україна розглядає НАТО як основу майбутньої загальноєвропейської системи безпеки і підтримує процес її розширення”, а також „виходить з того, що кінцевою метою її політики,

спрямованої на євроатлантичну інтеграцію, є вступ до цієї організації як основи загальноєвропейської структури безпеки”. Подібні положення містяться у Воєнній доктрині України.

Цим самим Україна офіційно визнала статус нейтральності та позаблоковості таким, що суперечить її національним інтересам. Під час оголошення рішення про підготовку нової Стратегії відносин України з НАТО Секретар Ради національної безпеки і оборони України заявив, що “подальше дотримання Україною політики позаблоковості, або нейтралітету, є безперспективним, а в деяких випадках нейтралітет може відігравати згубну для держави роль і бути шкідливим”[1, с. 62], що в умовах активного розширення НАТО і потепління відносин Альянсу з Росією вступ в союз є вигідним і необхідним для України, що ще допоможе приєднанню України до Європейського Союзу та збільшить її воєнну міць та безпеку [2, с. 32]. Нейтральний статус можна розглядати як засіб блокування курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Це – закономірний крок на тлі трансформації НАТО з військово-політичної організації у політично-військову, глобалізації міжнародного середовища безпеки після 11 вересня 2001 року, реалізації стратегії розширення НАТО на Схід. Ним покладено край багаторічним ваганням і невизначеності і поставлено складні, але конкретні завдання перед органами державної влади.

В „Рекомендаціях парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО”, схвалених Постановою Верховної Ради України від 21 листопада 2002 року, зазначено, що євроатлантична інтеграція України є суттєвим фактором зміцнення її національної безпеки, покликаним сприяти розвитку демократичних інститутів, громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини. Крім того, в документі йдеться про необхідність інтенсифікації процесу євроатлантичної інтеграції України, кінцевою метою якого є набуття повноправного членства в НАТО.

Прийнята постанова Верховної Ради України відноситься до основоположних нормативно-правових актів, які визначили стратегію і тактику країни у сфері євроатлантичної інтеграції і, як логічне продовження реалізації цього рішення, є звернення вищого керівництва держави до Генерального секретаря НАТО від 11 січня 2008 року щодо зацікавленості України у приєднанні до Плану дій щодо членства в НАТО.

Для розвитку співробітництва України з Альянсом 30 серпня 2002 року була створена Державна Рада з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на чолі з Президентом України, а 11 січня 2003 року Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України на чолі з помічником Президента України з питань національної безпеки. Для практичної реалізації прийнятих на державному рівні рішень в Міністерстві оборони на базі Центру воєнного співробітництва та верифікації Генерального штабу Збройних Сил України було засновано управління євроатлантичного співробітництва України [3, с. 110].

Курс на євроатлантичну інтеграцію законодавчо закріплено Законом України „Про основи національної безпеки України”, прийнятим 19 червня 2003 р., де до основних напрямків державної політики з питань національної безпеки України віднесено „забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу”.

Новий закон України “Про воєнну доктрину України” разом із законом України “Про основи національної безпеки” та Стратегічним оборонним бюлетнем України на період до 2015 року складають законодавче підґрунтя проголошеної Україною необхідності набуття в майбутньому повноправного членства в НАТО. Згідно новій Воєнній доктрині України, яка була прийнята у червні 2004 року, першочерговою умовою забезпечення воєнної безпеки

України є “проведення політики євроатлантичної інтеграції України, кінцевою метою якої є вступ до НАТО, як основи загальноєвропейської системи безпеки”. В Стратічному оборонному бюлетні, так званій Білій книзі, розробленим оборонним відомством у 2004 році, зазначено, що оптимальною моделлю поведінки для України в нинішніх умовах і на перспективу є орієнтація на загальноєвропейські та євроатлантичні цінності, забезпечення повноправної участі в системах колективної безпеки й набуття членства в НАТО [4, с. 359-360].

Отже, всі державні та недержавні структури і суспільство загалом мають працювати на досягнення цієї мети.

Література

1. Жовква І.І. Стратегічне партнерство України. Теорія і практика. К., 2006.
2. Богданович В.Ю. Методика оцінювання ефективності державного управління процесами євроатлантичної інтеграції України. В кн.: Актуальні проблеми державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції. Збірник наукових статей. – Випуск 15. К., 2005.
3. Військово-технічна політика країн-членів НАТО: організаційні аспекти співробітництва України з Альянсом. // Науково-інформаційний збірник. – Випуск 10. – К., 2005. – С. 100; Національна безпека в контексті євроатлантичної інтеграції України: нормативно-правові аспекти. Науково-інформаційний збірник. Випуск 7, К., 2005.
4. Стратегія і тактика, стан національної безпеки України. // Науково-інформаційний збірник. – Випуск 35. – К., 2006.